

دوره ۴۹، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۸
صفحات ۳۳۱ تا ۳۵۲

رابطه سرمایه اجتماعی با پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار از جرم (مطالعه موردی شهرستان ملارد پاییز ۹۴ تا تابستان ۹۵)

آرش ناصر پیرسرائی

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

عباس شیرینی *

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

حسنعلی مؤذن‌زادگان

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۱/۲۲ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۱۲/۵)

چکیده

رویکردهای جدید در عرصه نگرش‌های جرم‌شناسی و پیشگیری از جرم بیانگر این مهم است که واکنش‌های سخت نمی‌تواند اصلاح‌کننده باشد و به تبع، مسیر پیشگیری را باید در گستره جرم‌نگری‌ها واکاوی کرد. با این تلقی، محورهای عمده قابل بررسی در این مقاله عبارتند از اینکه رویکرد جامعه‌رشدمدارانه در راستای تبیین زیرساخت‌های جامعه‌مدارانه چگونه است یا ابزارها و مکانیزم‌های مؤثر در تحقق این هدف با توجه به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در ابعاد حاکمیت قانون، قرارداد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و هنجار تقابل چگونه می‌تواند ما را در جهت رسیدن به اهداف سازمانی رهنمون کند. در واقع، هدف از انجام این پژوهش، شناخت توانایی‌های بالقوه و بالفعل موجود در جامعه به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی است که ارتباط معنادار بین الگوهای پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار را در کنار مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین می‌کند. با این حال، هدف از این مقاله، اثبات ارتباط معنادار سرمایه اجتماعی بر پیشگیری از جرم و با تمرکز بر پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار است. نمونه مورد مطالعه که از نظر هدف، کاربردی و بر اساس شیوه گردآوری، توصیفی-همبستگی است، شامل ۳۸۲ مورد در شهرستان ملارد است که در بازه زمانی سال ۹۴ تا سال ۹۵ به‌صورت تصادفی مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحلیل‌های آماری نشان‌دهنده ارتباط معناداری بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، از جمله قرارداد اجتماعی و هنجار تقابل، با پیشگیری‌های رشدمدار و جامعه‌مدار است.

واژگان کلیدی

سرمایه اجتماعی، پیشگیری رشدمدار، پیشگیری جامعه‌مدار، مشارکت اجتماعی، هنجار تقابل

* ashiri@ut.ac.ir

مقدمه

بازخوردهای پیشگیری در عرصه پیشگیری رشدمدار را می‌توان در حوزه بزهکاری نوجوانان جست‌وجو کرد. ویژگی مشخص‌کننده جرم‌شناسی رشدمدار، تمرکز بر بزهکاری در خصوص تغییراتی است که در طول زمان، در افراد و شرایط زندگی‌شان ایجاد می‌شود. دوران کودکی و نوجوانی، کانونی‌ترین موضوعات جرم‌شناسی رشدمدار بوده و بیشترین حجم پژوهش‌ها در عمل، به آن‌ها اختصاص یافته است. شاید بتوان ادعا کرد پیشگیری رشدمدار در نوع خود، بهترین نوع پیشگیری است که متناسب با رشد اطفال انجام می‌شود و تربیت و شکل‌دهی شخصیت افراد را مدنظر قرار می‌دهد (روزبام، ۱۳۸۴: ۲۰۰). بنابراین در صورت بی‌توجهی در این خصوص، آسیب‌پذیری در قشر اطفال بیشتر مشهود است؛ زیرا اطفال به دلیل قرارگرفتن در طیف سنی پایین‌تر، از تشخیص شدت و جدی‌بودن خطرهای اجتماعی عاجز هستند و با دیدی وارونه نسبت به این مسأله نگاه می‌کنند. به این صورت از یک سو، احتمال گرفتاری خویش را کمتر از آنچه هست، تخمین می‌زنند و از سوی دیگر، توانایی خویش را جهت کنارآمدن با این خطر و آسیب‌پذیری در مقابله با آن، بیشتر از آنچه واقعیت دارد، تصور می‌کنند؛ بنابراین، تدارک برنامه‌های پیشگیرانه برای این گروه می‌تواند قدم مهمی در سالم‌سازی محیط فردی و اجتماعی اقشار جامعه باشد (رجبی‌پور، ۱۳۸۲: ۷۶).

از طرفی خانواده به‌عنوان اولین و کوچک‌ترین واحد اجتماعی، آن یگانه ساختار اجتماعی بادوام و هماهنگی است که از دیرباز در زندگی بشر وجود داشته و برآورنده مهم‌ترین خواسته‌های حیاتی انسانی و برقرارکننده روابط اجتماعی اوست. به عبارت دیگر، کانون خانوادگی یکی از مهم‌ترین عواملی است که طرز تفکر و روش زندگی اجتماعی آینده فرد را تعیین می‌کند. سعادت یا بدبختی طفل ارتباط مستقیمی با شرایط معنوی و مادی خانواده او دارد (نجفی‌توانا، ۱۳۹۳: ۱۰۲). بنابراین خانواده به‌عنوان ابزاری در راستای پیشگیری رشدمدار، نخستین کانون و محیط اجتماعی است که در آن دو نسل بارور و نورسته در کنار هم با صفا و صمیمیت به تعامل و ارتباط عمیق می‌پردازند (عظیم‌زاده اردبیلی، ۱۳۸۲: ۸). استحکام خانواده موجب استحکام روحی و جسمی اعضای آن خانواده می‌شود. به‌علاوه، خانواده با ایفای صحیح وظایف خود می‌تواند از بسیاری از انحرافات پیشگیری کند.

«اسمیت و استرن در تحقیق خود (۱۹۹۷) این گونه نتیجه‌گیری کردند: ما می‌دانیم در خانواده‌هایی که در آن نبود صمیمیت و کمبود محبت و حمایت از افراد موج می‌زند، خانواده‌هایی که والدین در آن از مهارت‌های تربیت کودک محرومند و خانواده‌هایی که در آن‌ها اختلاف، کشمکش، خشونت و بدرفتاری چشم‌گیر است، کودکان به احتمال زیاد به سوی بزهکاری و

انحراف متمایل می‌شوند. این در حالی است که پشتیبانی و حمایت‌های موجود در فضای خانواده می‌تواند از کودک در برابر هر نوع عامل خطرزای بیرونی محافظت کند» (Farrington, 2003: 10-11).

به هر حال پیشگیری رشدمدار پایان این دوره درمان نیست؛ یعنی نمی‌توان ادعا کرد با تمرکز مطلق بر پیشگیری رشدمدار بتوان به جامعه‌ای عاری از خطا و انحراف دست یازید؛ بلکه این امر دارای مکملی از جنس خود باید باشد؛ یعنی برآیند این تدابیر (پیشگیری رشدمدار) باید در کنار پیشگیری اجتماعی مسیری را مهیا سازد تا با تدابیری هم‌راستا با پیشگیری رشدمدار شخص مستعد بزهکاری، بزهکار اصلاح شده و... را دربرگرفته و وی را از گزند وسوسه‌های منحرف مصون دارد. در ابتدا باید بیان کرد که هر دو نوع پیشگیری در زمره پیشگیری‌های غیررسمی و به‌دور از امر و نهی‌های قهری قرار می‌گیرند. شاید بهترین مؤلفه و مکمل پیشگیری رشدمدار، پیشگیری جامعه‌مدار است که این رویکرد را در جامعه بر عهده دارد.

پیشگیری جامعه‌مدار با به‌کارگیری اقدام‌های غیرقهرآمیز اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی در محیط‌های مختلف، درصد از بین‌بردن عوامل محیطی جرم‌زا یا حداقل کاهش تأثیر آن‌ها بر افراد است (نجفی‌ابرنآبادی، ۱۳۸۳: ۵۷۳). به این ترتیب، پیشگیری جامعه‌مدار با توجه به این انگاره که گونه‌های مختلف محیط بر نظام رفتاری افراد تأثیرگذار هستند، بر استفاده از اقدام‌های غیرقهری محیط‌مدار به‌منظور زدودن یا کاهش تأثیر عوامل جرم‌زا تمرکز می‌کند. از این‌رو، اقدام‌های ناظر بر آموزش و پرورش، اشتغال‌زایی، فقرزدایی، تهیه مسکن برای شهروندان، ایجاد رفاه اجتماعی و اقتصادی که نقش مؤثری در فرایند شکل‌گیری شخصیت افراد ایفا می‌کنند، در چارچوب این نوع پیشگیری جای می‌گیرند.

پاتنام در کتاب خود تحت عنوان «اوریک به تنهایی» در فصل چهارم که در سال ۲۰۰۳ منتشر گردید، نهادهای مدنی را از مؤلفه‌های مهم سرمایه اجتماعی در جامعه آمریکا ذکر کرده است (پاتنام و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۱۰). بر اساس آن، نهادهای مدنی را به سه قسمت شامل نهادهای اجتماع محور، مذهبی و کارمحور تقسیم کرده است. نهادهای اجتماع‌محور را می‌توان نهادهایی برشمرد که فعالیت‌های اجتماعی را دربرمی‌گیرند؛ از جمله بنیادهای خیریه که در راستای امور عام‌المنفعه تشکیل می‌شوند و مواردی مثل درمانگاه‌ها یا کمک به ایتم و زنان بی‌سرپرست را شامل می‌شوند. از جمله نهادهای اجتماع‌محور می‌توان به انجمن اولیاء و مربیان اشاره کرد که در مدارس مستقر هستند.

پاتنام در کتاب خود بیان می‌کند که در آمریکا انجمن اولیاء و مربیان بسیار حائز اهمیت هستند؛ چون پرداختن به تمام اتفاقات در مدرسه با انجمن فوق است. لذا در بحث میانجیگری مدرسه‌ای دخالت می‌کنند؛ بنابراین اگر جرم یا بزه‌ی در مدارس، مانند سرقت، تخریب و نزاع به وقوع

پیوندد، به پلیس گزارش نمی‌شود و داخل مدرسه مبادرت به حل و فصل آن می‌کنند. در این خصوص اگر اطفال یا نوجوانان مرتکب بزه‌ی شوند، با اعلام‌نکردن جرم به پلیس و حل و فصل موضوع، مسیر زندگی طفل تغییر نمی‌کند که این امر متأسفانه در ایران به صورت تشریفاتی است. هرچند آمار دقیقی از میزان مشارکت والدین در انجمن فوق به صراحت ذکر نشده است، به جرأت می‌توان گفت با توجه به تحقیق میدانی در شهر مورد تحقیق، مشارکت به کمتر از ۱ درصد می‌رسد و هیچ گونه مشارکت مدنی توسط والدین در مدرسه‌ها، چه از نوع دولتی یا غیرانتفاعی صورت نمی‌گیرد. به هر حال در آموزش و پرورش، افراد و هم‌نوایی آن‌ها با هنجارهای اجتماعی نقش بسزایی ایفا می‌کند و مدرسه پس از محیط خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه‌پذیری افراد به شمار می‌رود (نیازپور، ۱۳۸۳: ۱۸۲) یافته‌هایی که در این مقاله الفاکر موضوعات مدنظر است، تفوق پیشگیری رشدمدار بر پیشگیری اجتماع‌مدار در شهرستان ملارد است؛ یعنی حکومت نگرش‌های سنتی بر نهاد خانواده و حضور آن در صحنه‌های اجتماعی راهبردهایی را تجربه می‌کند که شاید در کلان‌شهرها با تمامی امکانات و تدابیر اجتماع‌محور (رسمی و غیر رسمی) نتوان به دست آورد. این مقاله در جهت اثبات این امر است که رابطه سرمایه اجتماعی با پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار از نوع مستقیم می‌باشد.

۱. فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار در ملارد رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه دوم: بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری جامعه‌مدار در ملارد رابطه وجود دارد.

۲. ادبیات نظری تحقیق

سرمایه اجتماعی به مجموعه منابعی اطلاق می‌شود که موجب تسهیل دستیابی کنشگر یا کنشگران به اهداف مدنظر می‌شود. این منابع مسبوق به انجام کار یا کارهایی در گذشته هستند؛ اما در یک کلمه می‌توان آن را به معنی «ارتباط» به کار برد. سرمایه اجتماعی چیزی جز ارتباط با دیگران نیست. به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی ارتباط با اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، شبکه‌های اجتماعی، محیط کار، نهادها، سازمان‌های رسمی و غیررسمی، نهادهای مدنی و... است و در هر جامعه بستگی مستقیم به این رابطه‌ها بین اشخاص و نهادها دارد. وجود این نهادها و اعضای فعال در آن‌ها در سرمایه اجتماعی نقش مهمی دارند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۱۰۳). با دیدگاهی مرکب، سرمایه اجتماعی عبارت است از یک ظرفیت (جوهر اجتماعی) که هماهنگی و همکاری را در جامعه و گروه، تسهیل می‌کند. در واقع، می‌توان سرمایه اجتماعی را یک مفهوم مرکب که دارای سه بعد

ساختار و محتوا و کارکرد است، تلقی کرد که ساختار اجتماعی آن، همان شبکه ارتباطات اجتماعی است و محتوای آن، عبارت از اعتماد و هنجارهای اجتماعی است و کارکرد آن نیز همان عمل متقابل اجتماعی است (حق‌شناس، ۱۳۸۴: ۶)؛ بنابراین مفهوم سرمایه اجتماعی راهی مفید برای ورود به بحث درباره جامعه مدنی است. ورود در این عرصه، نه تنها کم‌اهمیت نیست که برابندش ظهور و گسترش آزادی‌های مدنی را رقم می‌زند. گسترش آزادی‌های مدنی و امنیت، دو رکن اصلی و بنیادین در هر کشور متمدن محسوب شده و از آن‌ها با عنوان پایه‌های زندگی بشری در عصر حاضر یاد می‌شود (Landes, 1977: 281). بازخورد معنادار گسترش آزادی‌های مدنی در پیشگیری اجتماعی هم در رشدمدار تجلی می‌یابد و هم در جامعه‌مدار. همان طور که مبنای این مقاله هم القاء می‌کند، آحاد جامعه سرمایه اجتماعی تلقی می‌شوند. حال اگر نتوان فضایی امن در حوزه آزادی‌های مدنی برای افراد ایجاد کرد، نمی‌توان توقع داشت حاصل رشد و پویایی نسل پیش‌رو، متعارف و طبیعی و بدون اصطکاک اجتماعی باشد.

از طرفی پیشگیری در یک معنای عام، عبارت است از تمامی اقداماتی که از وقوع بزه جلوگیری می‌کند. به عقیده شرمین، هر رویدادی که اعمال شود و نتیجه آن نشان دهد که از نرخ بزهکاری کاسته شده است، می‌تواند پیشگیرانه قلمداد شود. پس جامعه و توده مردم، وظیفه کنشگری در بازخورد با سرمایه اجتماعی و به تبع آن انسجام اجتماعی دارند و حاکمیت، وظیفه واکنش در این عرصه (میرزاخانی و درویشی، ۱۳۹۳: ۶۱). با این اندیشه آنچه در جامعه تکلیف محسوب می‌شود، جامعه‌پذیری با مسئولیت نهادهای غیررسمی و نخستین جامعه است. انسجام اجتماعی که پرتویی از مشارکت اجتماعی است، می‌تواند در پیشگیری اجتماعی، هم در بعد عملیاتی (رویکردهای صحیح در عرصه تربیت و هزینه برای آموزش و پرورش) و هم در حوزه‌های بنیادین و ایستا چون خانواده، تجلی پیدا کند. این تجلی را می‌توان در مشارکت‌های اجتماعی و در عرصه‌های مختلف و در قالب نهادهای پنجگانه اجتماعی واکاوی کرد. نمی‌توان برای نهادهای پنجگانه اجتماعی (خانواده، آموزش و پرورش، اقتصاد، سیاست و دین) تصویری جدا از مشارکت آحاد آن یافت. حرکت این نهادها در زندگی آحاد اجتماع، ایجاد مجرای است که در پی آن رشدمحوری را در جامعه‌مداری ادغام کرده است؛ بنابراین، نتیجه‌اش پیشگیری اجتماعی خواهد بود. جامعه و به تبع افراد آن در نهاد نخستین خانواده، مسئولیت‌پذیری، هنجار تقابل، قرارداد اجتماعی، حاکمیت قانون، اعتماد به دیگران، مشارکت در اجتماع و... را یاد می‌گیرند. بنابراین افراد پرورش‌یافته در خانواده‌هایی با فعالیت فراوان و ارتباط اجتماعی قوی، بیشتر امکان دارد به شهروندان فعال و متعهد تبدیل شوند؛ چراکه این مشارکت اجتماعی، انسجامی قوی با جامعه ایجاد

می‌کند که برآیند آن، رابطه‌ای دوطرفه با سرمایه اجتماعی و از طرف دیگر پیشگیری اجتماعی از جرم خواهد بود.

در تبیین موضوع، پیشگیری جامعه‌مدار و رشدمدار در تلاش هستند تا با اقدامات مناسب در زمینه‌های تربیتی، رفاهی، ترویج حاکمیت قانون در جامعه، نهادهای مدنی، وجود قرارداد اجتماعی در جامعه، بهداشت و سلامت و... بر محیط اجتماعی تأثیر مطلوب گذاشته و به حذف عوامل جرم‌زا اقدام کنند. این رویه، نگرشی عام به پدیده مجرمانه دارد. پس هر چه بتوان حوزه‌های تربیتی غیررسمی (در نهاد خانواده) را تقویت کرد، به تبع می‌توان برون‌دادی مناسب‌تر حاصل کرد. پس اگر بخواهیم بدون در نظر گرفتن رفاه نسبی در جامعه یا تفسیر به رأی‌های غیرعلمی در زمینه رفاه، همچنین بدون تزریق امکانات پیشگیرانه به جامعه، هنجارگریزی و هنجارهای تقابل را در متن پیشگیری رشدمدار جست‌وجو کرده و پیشگیری جامعه‌محور را طلب کنیم، در ماهیت دچار اشکال شده‌ایم. این ایراد می‌تواند در شکل واکنش‌ها نیز خلل ایجاد کند؛ چراکه مسئولیت‌پذیری را هم‌ردیف جامعه‌پذیری تعبیر کرده و به خود اجازه پاسخ‌های کوبنده داده‌ایم (علی‌وردی‌نیا و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۰۹).

در پرتو این نظر، سرمایه اجتماعی، توان‌ها و استعدادها نهفته در بطن جامعه است که در نهادهای اولیه رشد و پویایی می‌یابد و در نهادهای ثانویه اجتماعی تقویت می‌شود و به بالندگی می‌رسد (علی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۸۷).

حتی آنچه سهم بیشتری را در عرصه پیشگیری به خود اختصاص داده، قراردادها و مشارکت‌های اجتماعی در قالب نهادهای نخستین اجتماعی است. پس ناگفته پیداست که در این مسیر نوع پیشگیری دارای موضوعیت است. در مقاله حاضر و برآیند پژوهش صورت گرفته نیز این مهم قابل بررسی است؛ چراکه بیشتر، پیشگیری رشدمدار بوده و پیشگیری‌های رشدمدار در پرتو هنجارمندی‌های خانواده و شیوه‌های خودکنترلی مؤثر در بهبود و پیشگیری از جرم می‌باشند. به هر حال همان طور که بیان شد، بین سرمایه اجتماعی با شاخصه و مؤلفه‌های آن و پیشگیری از جرم در این شهرستان در راستای فرضیه ارائه شده ارتباط معناداری وجود دارد.

واقعیت این است که سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار یک رابطه دوطرفه را القا می‌کنند. بنابراین الگوهای پیشگیری برای کارآمدی مجبور به تبعیت از مبنای سرمایه اجتماعی هستند. در این بین آنچه مدنظر است و در چهارچوب و شاکله سرمایه اجتماعی و شاخصه‌های آن در نظر گرفته می‌شود، پیشگیری از جرم در این عرصه است. اما نوع سرمایه اجتماعی در بازخورد با پیشگیری از جرم، موضوعی است که تعیین‌کننده بوده و هر چه تدابیر اتخاذی به سمت نهادهای بنیادین سوق پیدا کند، کارایی پیشگیری از جرم نیز بیشتر می‌شود.

بنابراین در بادی امر اینکه سرمایه اجتماعی با پیشگیری از جرم می‌تواند ارتباط داشته باشد، مبرهن و واضح است؛ اما موضوع دوم که می‌توان اذعان کرد که گرانبگاه و پایه تحقیق حاضر را تشکیل می‌دهد، ارتباط معنادار و موضوعی سرمایه اجتماعی با پیشگیری از جرم در شهرستان ملارد است. همان طور که در فرضیه این سوال نیز ادعا شد، بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار در این شهرستان ارتباط معناداری وجود دارد. لذا فرضیه‌های حاضر تأیید و اثبات شده است. اما از نظر تحلیل پژوهشی در این عرصه شایان ذکر است که مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شامل قرارداد اجتماعی، حاکمیت قانون، مشارکت اجتماعی، هنجار تقابل و گسترش آزادی‌های مدنی می‌شود. ناگفته پیداست که در این مسیر نوع پیشگیری در شهرستان ملارد، بیشتر پیشگیری رشدمدار بوده و پیشگیری‌های رشدمدار در پرتو هنجارمندی‌های خانواده و شیوه‌های خودکنترلی مؤثر در بهبود و پیشگیری از جرم هستند. به هر حال طبق آنچه گذشت بین سرمایه اجتماعی با شاخصه و مؤلفه‌های آن و پیشگیری از جرم در این شهرستان در راستای فرضیه‌های ارائه شده ارتباط معناداری وجود دارد.

پیشگیری اجتماعی را باید در پرتو انواع پیشگیری تحلیل کرد تا با استفاده از این تحلیل و آمار توصیفی به دست آمده مشخص گردد کدام یک از انواع پیشگیری اجتماعی در شهرستان، اجرایی تر و کاراتر خواهد بود. پیشگیری رشدمدار با شاخصه‌های مرتبط با بزهکاری نوجوانان گره خورده است؛ چراکه چهارچوب و تمرکز بر نهادهای بنیادین اجتماع و در پی آن تمرکز بر افرادی از جامعه است که همچون نهال تازه‌ای قابلیت انعطاف به هر سمتی را دارند. افراد در قالب نهادهای اجتماعی دارای هویت مشترک گردیده و زمینه ایجاد همکاری‌های گروهی در آنان ایجاد می‌شود و نتیجه فعالیت‌های گروهی موفق، شبکه‌های اعتمادساز است. این شبکه‌ها هم با مشارکت‌های اجتماعی نمود می‌یابند و هم بر اساس قراردادهای اجتماعی با نظارت غیررسمی حاکمیت قانون، انسجام اجتماعی را از یک طرف و پیشگیری اجتماعی (رشدمدار و جامعه‌مدار) را از طرف دیگر احیا می‌کنند.

همان طور که بیان شد، ویژگی مشخص‌کننده جرم‌شناسی رشدمدار، تمرکز بر بزهکاری در ارتباط با تغییراتی است که در طول زمان، در افراد و شرایط زندگی‌شان ایجاد می‌شود. بنابراین هر چه افراد تحت تکفل و هم‌داستان پیشگیری رشدمدار عرصه گسترده‌تری را تشکیل دهند، به فراخور، حلقه‌های بزهکار کمتر می‌شود؛ چراکه ارتباط معنادار و مثبتی بین بزهکاری اطفال و بزرگسال وجود دارد. وقتی سن جرم به دلیل شرایط اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی کاهش می‌یابد یا در برخی موارد کودکان و نوجوانان مرتکب جرم می‌شوند، در صورتی که تدابیر لازم روانی اجتماعی در نظر گرفته نشود (پیشگیری رشدمدار)، احتمال زیادی وجود دارد که بزهکاری

در آنان مزمن و پایدار شده و در آینده (دوران بزرگسالی) به بزهکار به‌عادت یا به تکرارکننده جرم تبدیل شوند؛ یعنی پدیده مجرمانه در آن‌ها درونی می‌شود. این نهادینه‌شدن و اخذ نیازهای اساسی از رهگذر جرم در وجود آن‌ها موضوعیت پیدا می‌کند؛ لذا هر چه در پیشگیری رشدمدار ناموفق‌تر عمل شود، به همان میزان و حتی بیشتر، اجرای مؤلفه‌های پیشگیری اجتماعی با دشواری انجام می‌شود. با توجه به آنچه گذشت و همچنین فرضیه این سؤال، در شهرستان ملارد ارتباط معناداری بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری وجود دارد؛ اما آنچه باید اشاره کرد تفوق پیشگیری رشدمدار در این شهرستان است. با تحلیل آماری و توجه به سن ارتکاب جرم، شاهد این واقعیت هستیم که درصد بیشتری از افرادی که در سنین ۳۰ تا ۵۰ سال هستند، مرتکب بزهکاری شده‌اند؛ یعنی پیشگیری رشدمدار در این اجتماع ضعیف عمل کرده است. از طرفی ۵٫۸ درصد آزمودنی‌های این تحقیق محدوده سنی زیر ۱۸ سال دارند که رابطه معکوسی نسبت به تحلیل قبل دارد؛ یعنی در حال حاضر پیشگیری رشدمدار عملکردی مثبت در این شهرستان دارد.

جدول ۱. شاخص‌ها و مؤلفه‌ها

ابعاد	شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	گروه‌های تحقیق
سرمایه اجتماعی	حاکمیت قانون	بزهکار و بزهکاری	۱۱ تا ۱۵
	قرارداد اجتماعی		۱ تا ۵
	مشارکت اجتماعی		۶ تا ۱۰
	هنجار تقابل		۲۱ تا ۲۵
پیشگیری از جرم	پیشگیری رشدمدار	بزه‌دیده	۲۶ تا ۳۰
	پیشگیری اجتماع‌محور	از جرم	۳۰ تا ۳۵

۳. پیشینه پژوهش

پیشینه تحقیق در بازخورد با سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار را هم می‌توان در موضوعات عام پیشگیری اجتماعی و هم ارتباط با سرمایه اجتماعی و بررسی علل و عوامل بزهکاری در بین خانواده‌ها و اکاوی کرد. سرمایه اجتماعی در حوزه خانواده و نمود آن در این عرصه، دربردارنده پیشگیری رشدمدار بوده و حمایت شخص در حوزه‌های فراتر از خانواده و در نزد نهادهای مدنی مبین پیشگیری جامعه‌مدار است؛ اما آنچه اتفاق می‌افتد و واقعیت را دربرمی‌گیرد، در برهه‌های زمانی و در تحقیق‌های پژوهشی قابل واکاوی است که در ارتباط با موضوع در ذیل بیان می‌شود.

یافته‌های تحقیق علی‌رودی‌نیا، شارع‌پور و ورمزیار (۱۳۸۷) با عنوان «سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری» حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی شناختی درون‌خانواده در بین پاسخ‌گویان پسر، بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را داشته است؛ در صورتی که سرمایه اجتماعی ساختاری درون‌خانواده، بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را در بین پاسخ‌گویان دختر نشان داده است. همچنین در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده، صمیمیت اعضاء خانواده و حمایت اجتماعی، رابطه معناداری با بزهکاری پسران داشته است؛ در حالی که در بین پاسخ‌گویان دختر، آگاهی والدین و عضویت والدین در نهادهای اجتماعی با رفتارهای بزهکارانه، رابطه معناداری داشت.

پارسل و همکارانش (۱۹۹۳) در تحقیقی با عنوان «سرمایه اجتماعی خانواده و مشکلات رفتاری کودکان» به بررسی رابطه بین این دو متغیر پرداخته‌اند. آنان معتقدند که سرمایه اجتماعی خانواده باید با جامعه‌پذیری هنجارهای اجتماعی در کودکان همبستگی داشته باشد. همچنین وضعیت اشتغال والدین باید با سازگاری اجتماعی کودکان در ارتباط باشد. این مطالعه به بررسی مشکلات رفتاری کودکان ۸-۶ ساله در خانواده‌هایی که والدین حضور داشتند، در یک نمونه ۵۲۴ نفری پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اقتدار افزون‌تر و داشتن محیط خانوادگی مثبت‌تر، فرزندان را در برابر مشکلات رفتاری حمایت می‌کند. تجزیه و تحلیل تغییرات در مشکلات رفتاری نشان می‌دهد که سختی کار پدر در خارج از خانه، در صورت اشتغال مادر در خارج از خانه و همچنین تعداد زیاد فرزندان، کودکان را در معرض خطر قرار می‌دهد. آن‌ها همچنین معتقدند که مکانیسم ویژه‌ای وجود دارد که سرمایه اجتماعی خانواده از طریق انتقال بین‌نسلی ارتقاء می‌یابد.

با این حال جان فیلد (۲۰۰۳) معتقد است: «تئوری مرکزی سرمایه اجتماعی این است که روابط، گرانگه سرمایه اجتماعی است؛ لذا از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است.» وی در تبیین این نظر معتقد است ایده مرکزی این است که «شبکه‌های اجتماعی، دارایی ارزشمندی را دربرمی‌گیرند که می‌تواند از جامعه آغاز شود و حاکمیت را نیز با خود در مسیر همراه سازد. پس تعامل، افراد را قادر می‌سازد تا جوامع را بسازند، خود را به یکدیگر متعهد و به ساختار اجتماعی متصل کنند. از طرفی استدلال می‌کند که احساس تعلق و تجربه در شبکه‌های اجتماعی (روابط مبتنی بر اعتماد و تحمل که در این عرصه وجود دارد، هم توده مردم و هم حاکمیت را دربرمی‌گیرد) منافع زیادی برای مردم و حاکمیت ایجاد می‌کند» (Field, 2003:42).

در دهه ۱۹۵۰ سرمایه اجتماعی توسط سیلی و همکارانش برای تحلیل عضویت حومه‌نشینان شهری در کلوب‌ها به کار رفت و در دهه ۱۹۶۰ توسط جاکوبز که برنامه‌ریز شهری بود، برای تأکید بر ارزش جمعی پیوندهای غیررسمی همسایگی در کلان‌شهرهای جدید و در دهه ۱۹۷۰

توسط لوری اقتصاددان، برای تحلیل میراث اجتماعی برده‌داری به کار گرفته شده است (کلمن، ۱۳۹۰: ۴۵۹). اما باید گفت که برجستگی امروزین سرمایه اجتماعی تا حد زیادی مدیون کار رابرت پاتنام می‌باشد (فیلد، ۱۳۸۶: ۲۳). ذکر این نکته لازم است که از دیرباز جوامع بشری، با سرکوبی و مجازات به آن دسته از افعال یا ترک افعالی که جرم شناخته می‌شد، واکنش نشان می‌دادند. واکنش نسبت به بزهکاری در همه جوامع و زمان‌ها به یک شکل نبوده است. ووئن و لئوته می‌نویسند: «دستگاه عدالت تا پایان قرن هیجدهم تنها عملی که انجام می‌داد، مجازات گناهکار با هدف عبرت‌دادن به دیگران و ایجاد رعب و هراس در اجتماع بود؛ زیرا تصور می‌شد که شکنجه و مجازات‌های شدید ترس و وحشت در اجتماع پدید می‌آورد و در نتیجه مانع از ارتکاب جرم توسط دیگران می‌شود.» (مظلومان، ۱۳۹۰: ۵۰) انریکوفری که از بنیان‌گذاران مکتب تحقیقی بود، با بی‌اثر دانستن کیفرها از نظر پیشگیری عمومی، به ارائه یک برنامه وسیع پیشگیری پرداخته است و با پیشنهاد تدابیر سرکوب‌گر و قهرآمیز که در محدوده نظام کیفری اعمال می‌شود و تدابیر پیش‌گیرنده که در خارج از محدوده نظام کیفری معمول است، ضرورت استفاده از راه‌های پیشگیری غیرقهرآمیز از جرم و با ماهیت تربیتی، اجتماعی و اقتصادی را یادآور شده است. این پیشنهاد مبنای ظهور شاخه‌ای در جرم‌شناسی تحت عنوان «جرم‌شناسی پیشگیری» گردید (نجفی‌توانا، ۱۳۸۶: ۴۳). از نظریه‌های مرتبط با بزهکاری نوجوانان، جرم‌شناسی رشدمدار و جامعه‌مدار است. ویژگی مشخص‌کننده جرم‌شناسی رشدمدار، تمرکز بر بزهکاری در ارتباط با تغییراتی است که در طول زمان، در افراد و شرایط زندگی‌شان ایجاد می‌شود. دوران کودکی و نوجوانی، کانونی‌ترین موضوعات جرم‌شناسی رشدمدار است و بیشترین حجم پژوهش‌ها در عمل، به آن‌ها اختصاص یافته‌اند. رویکردهای اصلی در زمینه پیشگیری رشدمدار عبارتند از: ایجاد مبنایی قوی برای شناخت بزهکاران جوان، مداخلات زودرس قبل از قرارگرفتن در اولین فرصت‌های ارتکاب و چگونگی عملکرد نظام عدالت کیفری و ارائه‌کنندگان خدمات اجتماعی در این زمینه، برای یاری‌رساندن به این گروه سنی، قبل از حاضر شدن در دادگاه (بیات و همکاران، ۱۳۸۷: ۵۶). کهن‌ترین گونه در پیشگیری جامعه‌مدار یا پیشگیری محیطی، پیشگیری فردمدار است که با تکیه بر ظرفیت محیط‌ها، به‌ویژه محیط‌های پیرامون افراد، به دنبال پیشگیری از جرم است. این نوع پیشگیری با به‌کارگیری اقدام‌های غیرقهرآمیز اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در محیط‌های مختلف، درصدد از بین بردن عوامل محیطی جرم‌زا یا حداقل کاهش تأثیر آن‌ها بر افراد است (نجفی‌ابن‌آبادی، ۱۳۸۳: ۵۷۰). به این ترتیب، پیشگیری جامعه‌مدار با توجه به این انگاره که گونه‌های مختلف محیط بر نظام رفتاری افراد تأثیرگذارند، بر استفاده از اقدام‌های غیرقهرآمیز محیط‌مدار، به‌منظور زدودن یا کاهش تأثیر عوامل جرم‌زا تمرکز می‌کند؛ از این رو، اقدام‌های ناظر بر آموزش و پرورش، اشتغال‌زایی، فقرزدایی، تهیه مسکن برای شهروندان،

ایجاد رفاه اجتماعی و اقتصادی که نقش مؤثری در فرایند شکل‌گیری شخصیت افراد ایفا می‌کنند، در چهارچوب این نوع پیشگیری جای می‌گیرند (Siegel, 2009: 200). ارزیابی‌ها و مدارک تجربی نشان می‌دهد که استفاده از تدابیر پیشگیری غیرکیفری در شمار کاهش یا حذف جرائم خاص تأثیر بسیار داشته است. با توجه به اینکه بر اساس آزمون و خطا و همین‌طور اجرای مجازات‌های شدیدی همچون مجازات‌های سالب حیات، حبس ابد و... منجر به پیشگیری از جرم و کاهش بزهکاری نگردیده است و حتی به گواهی آمار در شهری مثل ملارد ۹۰۰۰ فقره پرونده نسبت به مدت مشابه قبل از تاریخ تحقیق (۱۳۹۴-۱۳۹۳) به آن نیز افزوده شده است و در کنار آن، میزان ارتکاب نوع جرم نیز شدت یافته است؛ پس منطقی است که باید دلیل دیگری در ارتکاب جرم وجود داشته باشد که بتوان با تقویت آن از به‌وجود آمدن جرم پیشگیری کرد و تا دلایل ارتکاب جرم به‌درستی شناخته نشود، پیشگیری از جرم معنی نخواهد داشت. در دل این تدابیر، سرمایه اجتماعی نمود پیدا می‌کند و مؤلفه‌های آن، رهیافت‌های جرم‌شناختی محسوب می‌شوند و به‌عنوان ابزارهای پیشگیری تلقی می‌گردد؛ این موضوع به اندازه‌ای مهم بوده است که در قانون پیشگیری از جرم مصوب ۱۳۹۴ مجلس شورای اسلامی در بند ۳ از ماده ۳، برخی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به‌عنوان وظایف شورای عالی پیشگیری از جرم ذکر شده و در بند ۳ از ماده ۵ نیز به مؤلفه‌های دیگر سرمایه اجتماعی به‌عنوان انجام وظایف دبیرخانه شورای عالی در قوه قضائیه یاد شده است. واقعیت این است که سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرم یک رابطه دوطرفه را القا می‌کند. بنابراین الگوهای پیشگیری برای کارآمدی مجبور به تبعیت از مبنای سرمایه اجتماعی‌اند. در این بین آنچه مدنظر است و در چهارچوب و شاکله سرمایه اجتماعی و شاخصه‌های آن در نظر گرفته می‌شود، پیشگیری از جرم در این عرصه است؛ اما نوع سرمایه اجتماعی در بازخورد با پیشگیری از جرم موضوعی است که تعیین‌کننده است و هر چه تدابیر اتخاذی به سمت نهادهای بنیادین سوق پیدا کند، کارایی پیشگیری از جرم نیز بیشتر می‌شود.

به هر حال برخلاف روانشناسی رشد که دارای پیشینه‌ای طولانی است و همواره در عرصه پژوهش‌های روان‌شناسانه یا رشته‌های مرتبط حضور داشته است، این گرایش از جرم‌شناسی، ضمن گشودن فصل جدیدی در مطالعات جرم‌شناسانه، با تکیه بر چشم‌اندازی رشدنگر، به مطالعه تغییرات فردی و گذرا در جریان مراحل گوناگون حیات انسان‌ها می‌پردازد. درحالی که بیشتر نظریات جرم‌شناسانه همواره با تأکید صرف بر مؤلفه‌های زیست‌شناسانه، روان‌شناسانه و جامعه‌شناسانه، به چاره‌جویی برای مقابله با پدیده بزهکاری پرداخته‌اند. نتایج حاصل از پژوهش‌ها و مشاهدات رشدمداران، در نهایت، منجر به کمک برای تشخیص و مطالعه متغیرهایی می‌گردد که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، بر تغییر رفتار در فرایند تغییر سن و به‌ویژه شکل‌گیری رفتار منحرفانه

و مجرمانه مؤثرند (ولد و دیگران، ۱۳۸۸: ۷). در این راستا آنچه به‌عنوان مؤلفه‌ای، رهیافت‌های رشدمدارانه را در برمی‌گیرد، رفاه اجتماعی است.

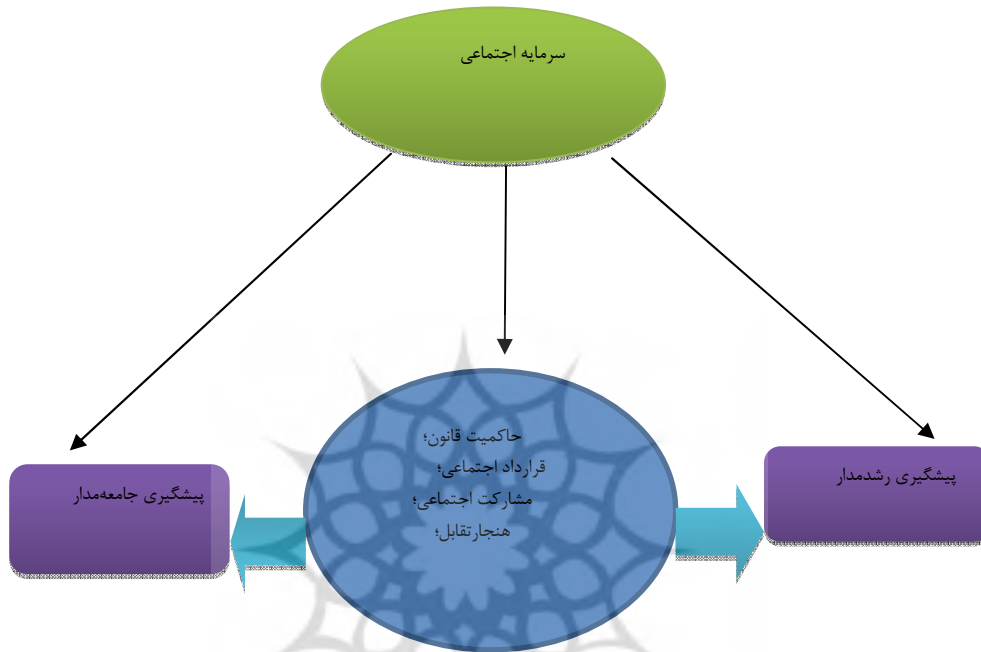
همان‌طور که بیان شد رویکردهای جامعه‌محور در کنار نگرش‌های رشدمدار می‌تواند مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را تنظیم و تنسيق نماید و در هم مؤثر واقع گردند. پس ماهیت فرهنگی اجتماع همیشه مؤلفه‌ای است که جامعه‌ای را به‌عنوان جامعه جرم‌خیز معرفی می‌کند.

معصومه کریمی نورالدین وند (۱۳۹۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «نقش سرمایه اجتماعی در پیشگیری از جرم»، سرمایه اجتماعی را مفهومی دانسته است که در سه‌دهه اخیر از جایگاه مهمی در حوزه‌های مختلف علوم برخوردار شده است و ذکر می‌کند که ایده سرمایه اجتماعی در تلاش است تا سطوح خرد، میانی و کلان را به یکدیگر پیوند بزند تا از طریق منابع موجود در خود، روابط متقابل، هنجارها و اعتماد به شبکه‌های اجتماعی، امکان مشارکت مردم را در اقدامات جمعی به‌منظور کسب سود متقابل فراهم آورد.

مجید مداح و نوید شریفی (۱۳۹۰) در مقاله خود تحت عنوان «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم»، سرمایه اجتماعی را در کنار سرمایه‌های فیزیکی و نیروی کار که از عوامل مؤثر در پیشرفت اقتصادی و ارتقاء سطح رفاه اجتماعی می‌باشد، دانسته‌اند. سرمایه اجتماعی موضوعاتی مانند هنجارها، اعتماد و تعامل تقابل را در برمی‌گیرد که از این جهت زیاده‌بودن جرم و جنایت معرف پایین‌بودن سطح سرمایه اجتماعی در جامعه است. روش تحقیق نامبرده، روشی پیمایشی است و فقط به رابطه سرمایه اجتماعی با جرم، آن هم جرم خاص مواد مخدر پرداخته و درخصوص پیشگیری از جرم اقدامی نکرده است.

زهرا آقاعلیان دستجردی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «تأثیر سرمایه اجتماعی در پیشگیری از وقوع جرم» بیان کرده است که دیدگاه‌های گوناگون، تبیین‌های متفاوتی از علل وقوع جرم در جامعه ارائه داده‌اند. دیدگاه‌های زیست‌شناختی و روان‌شناختی، دلیل کج‌روی و جرم را در ساختمان فیزیکی و تجربیات دوران کودکی می‌دانند. در حالی که مکاتب جامعه‌شناختی و روان‌شناختی، ساختارهای اجتماعی نابرابر، کاهش سطح همبستگی هنجاری، عدم وجود منابع حمایت اجتماعی و کاهش سرمایه اجتماعی را علت اصلی افزایش جرائم در جوامع در حال توسعه می‌دانند.

نمودار (۱) مدل مفهومی تحقیق

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، تحقیقی کاربردی و از نظر نوع و ماهیت، تحقیقی توصیفی است. با توجه به تخصصی بودن موضوع، پرسشنامه ساخته شده توسط محقق، از مقالاتی چون (شاو (Shaw) ۲۰۱۰، داگر (Dagger) ۲۰۱۰، دوهه (Doha) ۲۰۱۵، ریچارد (Richard) ۱۹۸۸، واتلی و همکاران (Whatley et al) ۱۹۹۹، فیندل استین (Finkelstein) ۲۰۱۰، رضایی ۲۰۱۳) بهره گرفته است و همچنین برای گردآوری و تدوین ادبیات مربوط به موضوع و بررسی سوابق پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش شامل همه پرونده‌های ثبت شده در دادگستری شهرستان ملارد است و حجم جامعه آماری ۵۱,۴۴۱ فقره پرونده می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است که شامل ۳۸۲ مورد می‌باشد و در نهایت پرسشنامه‌های ساخته شده توسط محقق بین افراد توزیع و سپس مطالب گردآوری شده در پرسشنامه‌ها بر اساس نرم‌افزار SPSS تحلیل و بررسی شد. همچنین برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها، از شاخص نسبت روایی محتوایی^۱ (CVR) و شاخص روایی

1. content validity ratio

محتوایی^۱ (CVI) استفاده شد و در نهایت برای تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

جدول ۲. پایایی سازه‌های تحقیق

شاخص CR	آلفای کرونباخ	تعداد سوالات	سازه
۰,۷۳۵	۰,۷۳۷	۲۵-۱	سرمایه اجتماعی
۰,۸۳۷	۰,۸۳۵	۵-۱	قرارداد اجتماعی
۰,۷۳۸	۰,۷۳۶	۱۰-۶	مشارکت اجتماعی
۰,۸۸۶	۰,۸۸۴	۱۵-۱۱	حاکمیت قانون
۰,۸۵۴	۰,۸۵۰	۲۰-۱۶	گسترش آزادیهای مدنی
۰,۸۲۶	۰,۸۲۲	۲۵-۲۱	هنجار تقابلی
۰,۸۳۱	۰,۸۳۳	۳۰-۲۶	پیشگیری رشدمدار
۰,۸۱۲	۰,۸۱۳	۳۵-۳۱	پیشگیری جامعه‌مدار
۰,۸۳۴	۰,۸۳۱	۳۵-۱	پایایی تمام گویه‌ها

در آمار توصیفی پژوهش به بررسی متغیرهای تحقیق از قبیل میانگین، انحراف معیار و واریانس و متغیرهای جمعیت‌شناختی، از قبیل جنسیت، سن، وضعیت تحصیلات پرداخته شد؛ پس از آن در آمار استنباطی، به منظور بررسی روایی پرسشنامه، از تحلیل عاملی تأییدی و به منظور بررسی فرضیات تحقیق از مدل‌سازی معادلات ساختاری روش الگویابی معادلات ساختاری (SEM) با کمک نرم افزار PLS 3 Smart بهره گرفته شد.

۵. یافته‌های پژوهش

در تجزیه و تحلیل توصیفی اطلاعات، ابتدا ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان شامل سن، جنسیت و میزان تحصیلات آنان بررسی شده است و نتایج به دست آمده در گروه تحت بررسی نشان می‌دهد که حدود ۶۹,۹ درصد آزمودنی‌ها مرد و ۳۰,۱ درصد آزمودنی‌ها زن بودند. در گروه تحت بررسی ۷,۹ درصد بی‌سواد، ۳۳,۵ درصد آزمودنی‌ها زیردیپلم و ۲۰,۹ درصد دیپلم و ۱۷,۰ درصد فوق‌دیپلم و ۱۵,۷ درصد لیسانس و ۲,۹ درصد فوق لیسانس و ۲,۱ درصد دکترا بودند. همچنین در گروه در دست بررسی، ۵,۷ درصد آزمودنی‌ها زیر ۱۸ سال، ۴۱,۱ درصد آزمودنی‌ها بین ۱۸-۳۰ سال، ۴۶,۱ درصد آزمودنی‌ها ۳۰-۵۰ سال و ۷,۱ درصد آزمودنی‌ها بالای ۵۰ سال سن داشتند.

1. content validity index

2. Structural Equation Modeling

۵-۱. آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

در ذیل به بررسی آمار توصیفی متغیرهای تحقیق، از جمله میانگین، انحراف معیار و واریانس پرداخته می‌شود.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	سرمایه اجتماعی	پیشگیری رشدمدار	پیشگیری جامعه‌مدار
تعداد	۳۸۲	۳۸۲	۳۸۲
میانگین	4.2552	3.1979	4.1380
میانه	5.0000	3.0000	5.0000
انحراف معیار	1.00779	1.21453	1.14222
واریانس	1.016	1.475	1.305
چولگی	-1.221	-0.024	-1.224
خطای استاندارد چولگی	.125	.125	.125
کشیدگی	.901	-1.015	.706
خطای استاندارد کشیدگی	.248	.248	.248

۵-۲. آمار استنباطی و بررسی فرضیات پژوهش

در این قسمت به آماراستنباطی که شامل برآورد، آزمون و بررسی فرضیات پژوهش در خصوص پارامترهای جامعه از روی نمونه است، پرداخته می‌شود.

۵-۲-۱. تعیین نرمال بودن یا نرمال نبودن با استفاده از آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف

قبل از اینکه فرضیه‌های این پژوهش آزمون شوند، باید ابتدا از نرمال بودن متغیرها اطمینان حاصل شود. در صورتی که سطح معناداری از ۰,۰۵ درصد بیشتر باشد، متغیر نرمال است. در غیر این صورت، داده‌ها غیرنرمال‌اند؛ بنابراین، با توجه به جدول شماره ۳ تمامی متغیرها غیرنرمال می‌باشند.

جدول ۴. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف برای بررسی فرض نرمال بودن یا غیرنرمال بودن

متغیرها	حجم نمونه	آماره آزمون	P-value
سرمایه اجتماعی	۳۸۲	۰/۴۳	۰,۰۲۲
قرارداد اجتماعی	۳۸۲	۰/۳۶	۰,۰۲۸
مشارکت اجتماعی	۳۸۲	۰/۴۵	۰,۰۲۱
حاکمیت قانون	۳۸۲	۰/۷۱	۰,۰۴۸
گسترش آزادی‌های مدنی	۳۸۲	۰/۴۷	۰,۰۳۴
هنجار تقابل	۳۸۲	۰/۵۵	۰,۰۲۱
پیشگیری رشدمدار	۳۸۲	۰/۶۹	۰,۰۴۲
پیشگیری جامعه‌مدار	۳۸۲	۰/۵۹	۰,۰۳۹

۲-۲-۵. همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه

از آنجا که یکی از مفروضات عدم وجود رابطه، هم‌خطی چندگانه بین متغیرها است، ضرایب همبستگی بین متغیرهای به‌کاررفته در پژوهش، قبل از انجام تحلیل، به‌منظور بررسی عدم وجود رابطه خطی مشترک چندگانه بین متغیرها محاسبه شد. ضریب همبستگی شدت رابطه و همچنین نوع رابطه (معکوس یا مستقیم) را نشان می‌دهد. بر طبق یافته‌های پژوهش، تمامی همبستگی‌ها، مقادیری کمتر از ۰/۸ داشتند؛ بنابراین وجود رابطه خطی مشترک چندگانه بین متغیرها رد می‌شود.

۳-۲-۵. روایی همگرا

در روش حداقل مربعات جزئی از متوسط واریانس استخراج شده (AVE) برای محاسبه روایی همگرا سازه‌ها استفاده می‌شود.

جدول ۵. روایی افتراقی سازه‌ها

متغیر	متوسط واریانس استخراج شده (AVE)
سرمایه اجتماعی	۰,۷۴۲۲
قرارداد اجتماعی	۰,۷۳۴۵
مشارکت اجتماعی	۰,۶۶۷۱
حاکمیت قانون	۰,۸۱۲۵
گسترش آزادی‌های مدنی	۰,۸۲۰۹
هنجار تقابل	۰,۷۹۹۸
پیشگیری رشدمدار	۰,۸۱۰۹
پیشگیری جامعه‌مدار	۰,۸۲۶۶

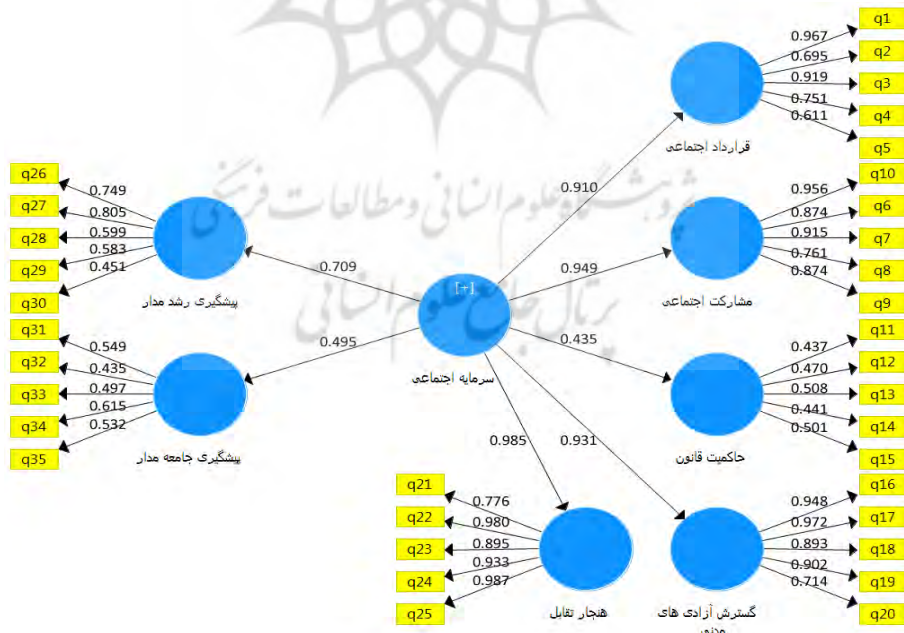

همانگونه که در جدول بالا مشاهده می‌کنید، مقدار متوسط واریانس استخراج شده برای متغیرهای این تحقیق بین ۰,۸۲۶۶ و ۰,۶۶۷۱ است که از مقدار حداقلی ۰,۵ بیشتر است که نشان‌دهنده روایی همگرایی مناسب سازه‌ها است.

۴-۲-۵. تحلیل عاملی تأییدی برای سؤالات متغیرهای تحقیق در حالت تخمین استاندارد

قبل از ورود به مرحله آزمون فرضیه‌های تحقیق، باید از صحت سؤالات مربوط به متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل کرد؛ به همین جهت در این مرحله از تحلیل عاملی تأییدی استفاده می‌شود. بارهای عاملی شده از اهمیت زیادی در تفسیر نتایج تحلیل عاملی برخوردارند. این بارها نشان‌دهنده همبستگی بین هر متغیر آشکار (سؤالات) و عامل‌های مربوط به آن است. بسته به اینکه محقق چه میزان دقت را برای حذف سؤالات در نظر بگیرد، مقادیر ملاک از ۰/۵ تا ۰/۷ برای بارهای عاملی معرفی شده است؛ اما کمترین سرحد اعلام شده، مقدار ۰/۴ است. بدین معنی که سؤالات با بارهای عاملی کمتر از ۰/۳ کفایت لازم برای باقی ماندن در مدل را ندارند و باید حذف شوند. همان طور که در مدل ملاحظه می‌کنید، تمام اعداد، بالای ۰,۳ هستند؛ پس هیچ سؤالی حذف نمی‌شود.

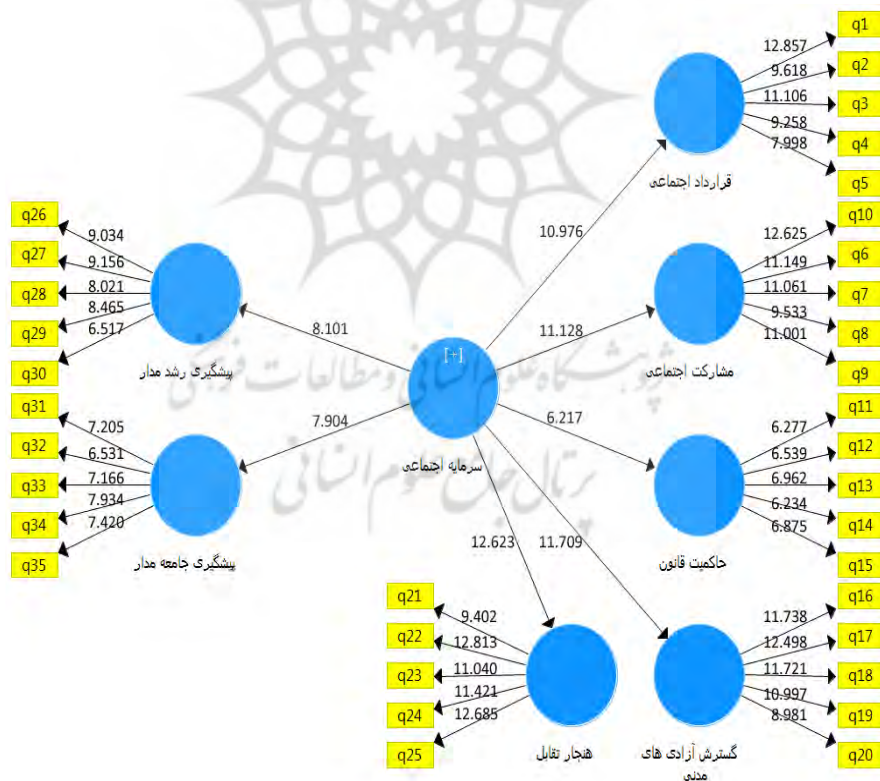
نگاره ۱. اعداد استاندارد سؤالات پژوهش

۵-۲-۵. تحلیل عاملی تأییدی برای سؤالات متغیرهای تحقیق در حالت اعداد معناداری مقادیر داخل این نمودار روابط بین متغیرهای مکنون (مشاهده نشده) را به جهت معنی داری می‌سنجد.

با توجه به نگاره ۲ در صورتی که ارزش t ، بین $+1/96$ و $-1/96$ باشد، روابط بین متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار نخواهد بود و در صورتی که ارزش t ، بزرگ‌تر از $+1/96$ یا کوچک‌تر از $-1/96$ باشد، روابط بین متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار خواهد بود؛ بنابراین در صورتی که مقدار آماره T از $1,96$ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است که بر این اساس همه روابط موجود در مدل، معنی دار است.

نگاره ۲. اعداد معناداری سؤالات پژوهش

در نهایت جهت برازش مدل از شاخص GOF^1 استفاده شد. معیار GOF برای برازش مدل کلی ۰/۳۴ محاسبه شده است که نشان‌دهنده برازش قوی مدل می‌باشد.

۵-۳. آزمون فرضیات پژوهش

در این بخش به فرضیات پژوهش و اینکه مورد تأیید قرار می‌گیرند یا خیر، بررسی می‌شود.

۵-۳-۱. بررسی آزمون فرضیه اول

بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار، رابطه مستقیم در ملارد وجود دارد.

جدول ۶. نتایج اجرای الگویابی معادلات ساختاری فرضیه اول

روابط متغیرهای تحقیق	ارزش t	اثر مستقیم (R)	اثر غیر مستقیم	اثر کل	نتیجه
سرمایه اجتماعی - پیشگیری رشدمدار	۸,۱۰۱	۰,۷۰۹	-	۰,۷۰۹	تأیید

با توجه به ضریب مسیر متغیر سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار که به مقدار ۰,۷۰۹ بوده و همچنین آماره t به مقدار ۸,۱۰۱ می‌توان گفت بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار در ملارد رابطه مستقیم وجود دارد.

۵-۳-۲. بررسی آزمون فرضیه دوم

بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری جامعه‌مدار، رابطه مستقیم در ملارد وجود دارد.

جدول ۷. نتایج اجرای الگویابی معادلات ساختاری فرضیه دوم

روابط متغیرهای تحقیق	ارزش t	اثر مستقیم (R)	اثر غیر مستقیم	اثر کل	نتیجه
سرمایه اجتماعی - پیشگیری جامعه‌مدار	۷,۹۰۴	۰,۴۹۵	-	۰,۴۹۵	رابطه معنادار و مستقیم

با توجه به ضریب مسیر متغیر سرمایه اجتماعی و پیشگیری جامعه‌مدار که به مقدار ۰,۴۹۵ بوده و همچنین آماره t به مقدار ۷,۹۰۴، می‌توان گفت بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری جامعه‌مدار در ملارد، رابطه مستقیم وجود دارد.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه در تحقیق میدانی به دست آمد، بین سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار در ملارد رابطه مستقیم وجود دارد و هرچه سرمایه اجتماعی بیشتر باشد، پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار موفق‌تر خواهد بود؛ اما ترجیح پیشگیری رشدمدار در این بین، مشهود و کامل‌تر بوده و می‌توان در متن جامعه آن را واضح‌تر جست‌وجو کرد. واقعیت این است که سرمایه اجتماعی و پیشگیری رشدمدار و جامعه‌مدار از جرم، یک رابطه دوطرفه را القا می‌کند. در مطالعه حاضر نشان داده شد که سرمایه اجتماعی، مشارکت و رفاه اجتماعی، مؤلفه‌هایی است که هر چه در جامعه صبغه بیشتری داشته باشد، به همان اندازه می‌توان رهیافت‌های پیشگیرانه مطلوب‌تری اجرا نمود. لذا سیر کنترل پدیده مجرمانه را از خانواده به محله و با الگوهای اجتماع‌محور تسری داد. گفتنی است یافته‌های حاصل از این تحقیق در بازخورد با سرمایه اجتماعی و پیشگیری از جرم با نتایج به‌دست‌آمده از تحقیق چلبی و مبارکی (۱۳۸۴)، رازقی و رضوانی (۱۳۹۲) و مور و ریک (۲۰۱۳)، هم‌خوانی دارد. این موضوع بیانگر این واقعیت است که وجود سرمایه اجتماعی با ذکر مولفه‌های پیش‌گفته، باعث به‌وجود آمدن هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی در محله‌ها می‌شود. این هماهنگی، هنجار تقابلی را القاء می‌کند که در محله‌هایی با سرمایه اجتماعی فراوان، انحرافات اجتماعی کمتری دیده می‌شود؛ اما از نظر تحلیل پژوهشی در این عرصه شایان ذکر است مهمترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شامل قرارداد اجتماعی، حاکمیت قانون، مشارکت اجتماعی، هنجار تقابل و گسترش آزادی‌های مدنی می‌شود. پس ناگفته پیداست که در این مسیر نوع پیشگیری در شهرستان ملارد، بیشتر پیشگیری رشدمدار بوده و پیشگیری‌های رشدمدار در پرتو هنجارمندی‌های خانواده و شیوه‌های خودکنترلی، مؤثر در بهبود جرم و پیشگیری از آن می‌باشند.

پیشنهادات پژوهش به شرح زیر است:

- تقویت نهادهای اجتماعی نخستین به‌ویژه خانواده به‌عنوان مؤلفه پیشرو در پیشگیری از جرم و مبنای نگرش‌های مربوط به سرمایه اجتماعی.
- تشویق نهادهای صنفی، حرفه‌ای و تشویق به ایجاد و تقویت نهادهای اجتماعی و مدنی که از راه‌حل‌های ساختاری برای افزایش سرمایه اجتماعی استفاده می‌کنند.

- توجه به نهادهای مدنی و مشارکت‌های اجتماعی در مقررات و قوانین و نظارت بر کودکان خیابانی در کاهش تصدی‌گری دولتی در زمینه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی.

منابع

الف) فارسی

۱. آقاعلیان دستجردی، زهرا (۱۳۹۲)، تأثیر سرمایه اجتماعی در پیشگیری از وقوع جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کاشان.
۲. بیات و همکاران (۱۳۸۷)، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور، تهران: معاونت آموزش ناجا.
۳. پاتنام، رابرت؛ آلهاندرو پورتس، کلاوس افه؛ جیمزسمیوئل کلمن، فرانسیس فوکویاما؛ پیر بوردیو، مایکل ولکاک (۱۳۸۹)، سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین خاکباز، حسن پویان، کیان تاجبخش (به اهتمام)، تهران: نشر شیرازه.
۴. چلبی، مسعود؛ مبارکی، محمد (۱۳۸۵)، «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۶، ش ۲، صص ۴۴-۳.
۵. رازقی، نادر و رضوانی، مهدیه (۱۳۹۲)، «تبیین جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه اجتماعی بر جرم»، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ش ۳۱، صص ۳۶-۹.
۶. رجبی‌پور، محمود (۱۳۸۲)، «راهبردهای پیشگیری اجتماعی از جرم: تعامل پلیس و دانش آوزان»، فصلنامه دانش نظامی، سال پنجم، شماره سوم، صص: ۱۲۸-۱۵۱.
۷. روزبام، دنیس (۱۳۸۴)، مجرم کیست؟ جرم‌شناسی چیست؟، ترجمه حمیدرضا حبیبی، انتشارات کیهان، چاپ هشتم، تهران.
۸. عظیم زاده اردبیلی، فائزه (۱۳۸۲)، «خانواده و بنیان حقوق کودک»، ماهنامه ندای صادق، شماره ۳۰، صص: ۵-۹.
۹. علیوردی نیا، محمود شارع پور، مهدی ورمزیار، (۱۳۸۷)، «سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری»، پژوهش زنان، دوره ۶، ش ۲، صص ۱۳۲-۱۰۷.
۱۰. فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، انتشارات صبح صادق.
۱۱. فیلد، جان (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضوانی، تهران: انتشارات کویر.
۱۲. کریمی نورالدین‌وند، معصومه (۱۳۹۰)، نقش سرمایه اجتماعی در پیشگیری از جرم، پایان‌نامه برای اخذ مدرک کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۳. کلمن، جیمزسمیوئل (۱۳۹۰)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
۱۴. مداح، مجید؛ شریفی، نوید (۱۳۹۰)، «تحلیل رابطه سرمایه‌های اجتماعی و جرم»، نشریه نظم و امنیت انتظامی، دوره ۳، ش ۳، صص ۱۳۳-۱۵۵.
۱۵. مظلومان، رضا (۱۳۹۰)، جامعه، جرم، مجازات و هدف، نوع و خصائص کیفرها، دریافت از سایت: www.lawgostar.com
۱۶. نجفی ایرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۸۳)، «پیشگیری عادلانه از جرم»، (مجموعه مقالات) علوم جنایی، ج ۱، تهران: انتشارات سمت.

۱۷. نجفی توانا، علی (۱۳۸۵)، نابهنجاری و بزهکاری کودکان و نوجوانان، تهران: نشر آموزش و سنجش.
۱۸. نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۳)، «حقوق پیشگیری از بزهکاری در ایران»، مجله حقوقی دادگستری، ش ۴۹ و ۴۸، صص ۱۶۹-۲۲۶.
۱۹. ولد، جرج؛ برنارد، توماس؛ اسنیس، جفری (۱۳۸۸)، جرم‌شناسی نظری، ترجمه علی شجاعی، ج ۳، تهران: سمت.

(ب) غیر فارسی

20. Field, J (2003), **Social Capital**, London: Routledge.166 + VI pages. One of the best overviews and introductions to social capital.
21. Landes, William M (1977), "An Economic Study of U.S. Aircraft Hijacking", 1961-1976", *Journal of Law and Economics*, 21.
22. Farrington, D. P (2003), **Family Influences on Delinquency**, Chapter10, Jones and Bartlet, Publishers, llc, Availableatsamples, jbpub.com/9780763760564/60564_CH10_Springer.pdf.
23. Finkelstein, C (2010), **Punishment as Contract**, OHIO STATE JOURNAL OF CRIMINAL LAW, 8, 319.
24. Siegel, Larry.j, *Criminology*, "Thomson and Wad worth publication", 2009, <http://www.worldcat.Org / title / criminology/oelc /212861330>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی